

Lietuvos meno kūrėjų asociacija

Paskutinė stotelė - Pažaislio vienuolynas

2012-02-02

ŽURNALAS: Muzikos Barai

TEMA: Kompozitoriai

AUTORIUS: Danutė Petrauskaitė

DATA: 2012-02

Paskutinė stotelė - Pažaislio vienuolynas

Danutė Petrauskaitė

Carinės Rusijos himno autoriaus gyvenimo ir veiklos pėdsakais

Kauno pakraštyje miškingoje vietovėje stūksantis Pažaislio vienuolynas mena seną ir permainingą Lietuvos istoriją - kamaldulių, atsikrausčiusių į Lietuvą XVII a. pabaigoje, epochą, kai barokinės architektūros šedevras garsėjo puošniu interjeru bei visumos darną, 1812 m. besitraukiančios Napoleono armijos plėšikavimus ir 1831 m. sukilimo prieš visuomeninio ir politinio gyvenimo suvaržymus slopinimą. Deja, šis sukilimas tik paspartino carinės Rusijos įsigalėjimą Lietuvoje. Pažaislyje įsikūrė ortodoksų vienuoliai, o po 10 metų - Dievo Motinos ėmimo į dangų (Uspenijės) vienuolynas. Tuo metu bažnyčia virto cerkve, buvo sunaikintos skulptūros, pertapytos freskos, pakeista daug dekoratyvinių ansamblio detalių. 1837 m. šį vienuolyną aplankė caras Nikolajus I su savo svita, kurioje, tikėtina, buvo ir Rusijos himno autorius Aleksejus Lvovas. Kažin ar tada jis numanė, kad po trijų dešimtmečių vėl čia sugrįš ir ras amžinojo poilsio vietą. Apie tai, matyt, nė negalvojo, nes jo pagrindinis tikslas buvo darbuotis caro, Rusijos ir pravoslavų tikėjimo vardan.

Nuo vaikystės - su muzika

Aleksejus Lvovas gimė 1798 m. gegužės 25 d. netoli Talino, tuomet vadinto Reveliu, dvarininko Fiodoro Lvovo ir Nadeždos Berezinos šeimoje. (Senos, plačios ir kilmingos Lvovų giminės pradininku yra laikomas Markas Demydovičius, XV a. atvykęs iš Lietuvos į Tverę pas kunigaikštį Ivaną Michailovičių. Šio išėivio palikuoniai XVI a. gavo Lvovo pavardę). Kai gimė Aleksejus, tėvas dirbo Estijos gubernijos muitinės inspektoriumi ir tik po kelerių metų persikėlė į Rusijos sostinę, kur toliau tęsė valstybės tarnautojo darbą. Jis buvo išsilavinęs, meniškos prigimties žmogus - rašė eiles, gerai nusimanė apie muziką ir literatūrą, savo namuose kaupė natų ir retų

instrumentų kolekciją. Pastebėjęs sūnaus Aliošos muzikinius gabumus, pats pradėjo jį mokyti griežti smuiku ir muzikos teorijos pagrindų, vėliau samdė privačius mokytojus, daugiausia vokiečių tautybės pedagogus. Būdamas septynerių Aleksejus jau džiugino artimuosius savo grojimu namų koncertuose. Tėvas nepagailėjo jam nupirkti žymaus italų meistro Giovanni Paolo Maggini pagamintą smuiką už 3 000 rublių. Šiuo instrumentu jaunasis atlikėjas ypač džiaugėsi ir nesiskyrė su juo visą gyvenimą. Nors Aleksejus kaip smuikininkas darė sparčią pažangą, tačiau apie muziko duoną ne jis, nei jo tėvas negalvojo. Mat Lvovų giminėje buvo įprasta vyrams rinktis karių ar valstybės tarnautojų profesijas. Tad ir Aleksejus 1814 m. pasirinko Kelių institutą, kurį po ketverių metų baigė kaip geriausias studentas ir tapo diplomuotu inžinieriumi bei kariu. Vėliau šio instituto garbės lentoje A. Lvovo pavardė buvo įrašyta aukso raidėmis tarp kitų labiausiai pasižymėjusių absolventų. Nepaisydamas didelio užimtumo, studijų metais A. Lvovas nepaleido smuiko iš rankų, nes be muzikos jau negalėjo įsivaizduoti savo gyvenimo.

Tiesiant kelius ir statant tiltus

A. Lvovas, kaip geriausias 1818 m. Kelių instituto absolventas, pateko artilerijos karininko ir tuo metu Rusijos vidaus reikalus tvarkiusio grafo Aleksejaus Arakčejevo akiratin. Šis jį pasiuntė į Novgorodo guberniją tiesti kelių ir statyti tiltų. Jaunajam inžinieriui teko prisidėti ir prie kareivinių, arklidžių, namų karininkams statybos. A. Arakčejevo būta ne tik griežto, bet ir žiauraus. Jis įėjo į istoriją kaip rusiškasis Neronas, taikė policinio valdymo metodus ir stengėsi maksimaliai išnaudoti tiek karininkus, tiek ir paprastą darbo jėgą – baudžiauninkus. Statybos darbai buvo sezoniniai. Jie vykdavo nuo ankstyvo pavasario iki vėlyvo rudens – prasidėdavo 3 val. nakties ir su vienos valandos pertrauka tęsdavosi iki 21 val. vakaro. Žiaurumas buvo vienintelė karininkų priemonė siekiant išpildyti griežtojo viršininko nurodymus – jie jį mėgdžiojo, į jį lygiavosi ir stengėsi jam įtikti. Tačiau A. Lvovo būta gailestingo ir švelnaus. Jis matė darbininkų veiduose kančią ir skausmą, sekmadieniais, vienintelę išėiginę dieną, girdėdavo rimbų kirčius ir baudžiamų asmenų riksmus, todėl stengdavosi vargšus užjausti ir kiek įmanoma padėti. Jautriam ir grožiui imliam jaunuoliui didžiausia atgaiva tapo smuikas, nors laiko jam likdavo labai mažai. Kamuodavo ir nuovargis, tad kartais muzikuodamas jaunasis inžinierius užmigdavo.

A. Lvovas sugebėjo užsitarnauti rūsčiojo A. Arakčejevo palankumą, net sulaukti iš jo padėkos. Atvykus į Novgorodą carui Aleksandrui I su sosto įpėdiniu Nikolajumi, jis buvo pristatytas kaip puikus karininkas ir inžinierius. A. Lvovui buvo malonu išgirsti pagiriamuosius žodžius, tačiau jie nepalengvino sunkaus ir monotoniško gyvenimo. Taip bėgo dienos, mėnesiai, metai be vilties išsivaduoti iš alinančio darbo. Tik 1825 m., po caro mirties A. Arakčejevui trumpam išvykus į užsienį, A. Lvovas atsistatydino iš einamų pareigų ir persikėlė į Peterburgą, tačiau inžinieriaus profesijos nepamiršo. 1833 m. nutaręs padaryti savo naujam viršininkui Aleksandrui Benkendorfui staigmeną, jo žemėse, Falio dvare netoli Revelio, per upelį nutiesė originalios konstrukcijos tiltą. Nikolajus I, išvydęs šį statinį, pasakė: „Tai Lvovas savo stryką permetė nuo vieno kranto iki kito“ (10, p. 2). II pasaulinio karo metais šis tiltas buvo sugriautas ir tik senosios fotografijos byloja apie buvusį jo grakštumą.

Caro favoritas

1825 m. valdovu tapo Nikolajus I, išgarsėjęs kaip vienas reakcingiausių Rusijos monarchų. Jis dar labiau centralizavo ir biurokratizavo valdymo aparatą, pertvarkė policiją, suformavo Žandarų korpusą, o pirmojo šefo pareigas patikėjo generolui grafui A. Benkendorfui. Naujasis caras neužmiršo ir Novgorode sutikto A. Lvovo, padariusio jam didžiulį išpūdį, todėl 1826 m. pakvietė jį į šį korpusą. Būdamas sąžiningas ir doras žmogus A. Lvovas pareiškė, kad dvarininko statusas nedera su slaptosios policijos misija, todėl paprašė atleisti jį nuo darbo, susijusio su valstybės paslaptimis. Caras išpildė jo prašymą – paskyrė sekretoriumi į imperatoriškosios kanceliarijos trečiąjį skyrių ir suteikė vyriausiojo adjutanto laipsnį, patikėjo tvarkyti gausią Žandarų korpuso korespondenciją. 1828–1829 m. A. Lvovas dalyvavo Rusijos ir Turkijos kare, pasižymėjo kovose Bulgarijoje. Jis greitai pelnė caro malonę bei pasitikėjimą ir buvo paskirtas lydėti imperatorių visose kelionėse po Rusiją ir užsienį. Šią palydą daugiausia sudarė carui ištikimi Dono kazokai ir įvairių etninių grupių kalniečiai iš užkariauto Kaukazo regiono – iš viso 138 raiteliai.

1833 m. A. Lvovas buvo perkeltas į kavalerijos pulką ir tapo imperatoriškosios šeimos sargybiniu. Tarp jo ir caro užsimezgė glaudi asmeninė draugystė. A. Lvovas dažnai su juo praleisdavo vakarus, muzikuodavo kartu su kunigaikštystėmis Aleksandra ir Olga. Kelerius metus A. Lvovas derino darbą rūmuose su sekretoriaus pareigomis žandarmerijos viršininko kanceliarijoje, o 1836 m. pabaigoje, mirus tėvui – Rūmų dainininkų kapelos direktoriui, caro įsakymu perėmė šį postą, nors jis anksčiau ir buvo pažadėtas kompozitoriui Michailui Glinkai. A. Lvovas, dar pelnęs ir pulkininko laipsnį, neatsisakė ir ankstesnių darbų. Jam atsirado galimybė daugiau laiko skirti muzikai. Vėliau jis rašė: „Muzika man atvėrė daug durų, net į caro rūmus, muzikai aš esu už daug ką dėkingas“ (10, p. 3).

1838 m. lapkričio 6 d. A. Lvovas vedė stambaus Saratovo žemvaldžio dukterį Praskovją Abazą. Svatai jo vestuvėse buvo caras Nikolajus I ir grafiene Jelizaveta Benkendorf. Imperatorius tapo ir A. Lvovo vaikų krikštatėviu: Fiodoro – 1842, Praskovjos – 1844 ir Aleksandro – 1846 m.

1840 m. įvyko nelaimingas atsitikimas – A. Lvovas nukrito nuo pasibaidžiusio žirgo ir smarkiai susižalojo. Tai lėmė jo tarnavimo kariuomenėje pabaigą ir klausos sutrikimo pradžia. 1843 m. A. Lvovui buvo suteiktas generolo-majoro, po dešimties metų – hofmeisterio laipsnis. 1853 m. jis tapo tikroju slaptuoju patarėju, po kelerių metų buvo paskirtas senatoriumi. 1855 m. mirus Nikolajui I, jį pakeitė Aleksandras II, kuris taip pat reiškė savo palankumą A. Lvovui. Dėl sparčiai progresuojančio kurtumo garbus muzikas ir rūmų tarnautojas 1861 m. atsistatydino iš dainininkų kapelos direktoriaus pareigų. 1863 m. jį, galutinai apkurtusį, caras atleido iš tarnybos, bet suteikė teisę gyventi savo dvaruose.

Įdomi A. Lvovo muzikinės bibliotekos istorija: pradžioje ją saugojo kompozitoriaus palikuoniai. Jiems mirus, 1919 m. ji buvo atrasta Andrejevkos kaime Saratovo apskrityje. Knygos buvo perduotos Balašovo miestui, o natos – Saratovo konservatorijai.

Atlikėjas ir pedagogas

Darbuojantis valstybinėje tarnyboje Peterburge, smuikas ir styginių muzika tapo

neatskiriama A. Lvovo gyvenimo dalimi. Jis tobulino savo meistriškumą, keliaudamas po Rusiją stengdavosi išgirsti vietinius ir gastroliuojančius smuikininkus, su jais susipažinti. 1829 m. jam pavyko apsilankyti Niccoló Paganini koncerte Varšuvoje. Girdėjęs daug istorijų apie šį legendinį atlikėją, daug iš jo ir tikėjosi. Nors koncertas ir padarė didžiulį įspūdį, nors jį nustebino virtuozo sugebėjimas techniškai tobulai valdyti instrumentą ir iš jo išgauti įvairiausių tembrų garsus, tačiau A. Lvovas pasigedo meninio muzikos įprasminimo. Jo paties muzikavimui buvo būdingas sodrus garsas, graži kantilena, nuoširdi interpretacija. Kai kurie muzikos kritikai šiuos bruožus siejo su smuikininko charakterio savybėmis – švelnia prigimtimi, kilniaširdiškumu, jautrumu, sielos tyrumu.

1835 m. A. Lvovas subūrė styginių kvartetą, kuriame pats grojo I smuiku. 1840 m. Peterburge jis suformavo pirmąjį simfoninį orkestrą iš įvairiais instrumentais grojusių dvariškių. Tiek instrumentininkai, tiek ir vokalistai noriai priimdavo A. Lvovo pasiūlymus dalyvauti muzikiniuose vakaruose, nes tuo metu sostinės gyvenimas dar buvo apmiręs. Atlikėjų repertuarą daugiausia sudarė Vienos klasikų ir ankstyvųjų romantikų kūriniai, o dainininkai mėgdavo dainuoti itališkų operų arijas. Koncertai vykdavo kartą per savaitę nuosavame A. Lvovo name Karavanaja gatvėje. Kamerinė muzika skambėdavo nedideliame kambaryje, papuoštame kompozitoriaus Felixo Mendelssohno, dainininkų Giovanni Battistos Rubini, Henriettes Sontag natūralaus dydžio paveikslais, o orkestrinė – erdvioje salėje su langais į gatvę. A. Lvovas į koncertus kviesdavo muziką mylinčius ir ją suprantančius klausytojus nepaisydamas jų luomo. Juose apsilankydavo ir Nikolajus I.

Taigi A. Lvovas tapo muzikinio gyvenimo Peterburge organizatoriumi ir simfoninės muzikos tradicijų Rusijoje pradininku. Jis buvo ir puikus dirigentas, ypač didelį dėmesį teikė dinaminiam niuansams, prie ko nei atlikėjai, nei klausytojai dar nebuvo pratę. Stengdamasis išgauti *pianissimo*, jis orkestrantams sakydavo: „Grokite, ponai, taip, kad girdėtumėte savo kaimyną geriau nei patys save“ (5, p. 18). Pirmą kartą tai pabandę atlikėjai buvo priblokšti gauto efekto – jie atsistojo ir nusilenkė dirigentui.

A. Lvovas rengė koncertus ne tik savo namuose, bet ir caro rūmuose. Juose lankydavosi aristokratai, garbūs svečiai ir scenos žvaigždės iš užsienio. Du kartus per mėnesį vykdavo imperatoriškosios šeimos koncertai, bet be publikos. Caras grodavo savo mėgstamu trimitu, carienė – pianinu, prie jų prisidėdavo ir kiti dvariškiai. Kadangi Nikolajus I natų nepažino, A. Lvovui teko jį mokyti „paukščių metodu“. Turintis gerą klausą trimitininkas greitai išimindavo savo partijas nesudėtingose pjesėse, kurias rašydavo pats A. Lvovas. Tačiau 1837 m. rūmuose kilus gaisrui koncertinė veikla nutrūko ir daugiau neatsinaujino. Bet vasaros mėnesiais Peterhofe imperatoriškoji šeima vėl mėgindavo kartu muzikuoti. Jie susiburdavo į chorą, kurį keliais balsais papildydavo Rūmų kapelos dainininkai, ir tai teikdavo visiems didžiausią malonumą. A. Lvovo iniciatyva 1850 m. Peterburge buvo įsteigta Koncertinė draugija.

A. Lvovas plačiai pagarsėjo ir kaip Rūmų dainininkų kapelos direktorius. Jam vadovaujant pakilo choro meninis lygis: prasiplėtė dinaminė skalė, atsirado didesnė balsų darna. Kelerius metus kapelmeisteriu kapeloje dirbęs M. Glinka iki savo gyvenimo pabaigos palaikė su A. Lvovu draugiškus ryšius ir vertino jį kaip puikų klasikinių kūrinių interpretatorių bei šiltą žmogų. Šios kapelos atliekamos religinės muzikos ypač mėgdavo klausytis iš užsienio atvykę svečiai. 1847 m. tarp jų buvo ir

Hectoras Berliozas, kuris ypač susižavėjo kapelos dainininkais ir jų vadovu. Jis tvirtino, kad šis stačiatikių choras skamba daug geriau nei Siksto kapelos giesmininkų ansamblis Romoje. Toks išpūdis svetimšaliams galėjo susidaryti todėl, kad unisoninis grigališkas katalikų choralas savo struktūra ir muzikos kalba ryškiai skyrėsi nuo daugiabalsių stačiatikių bažnytinių giesmių.

A. Lvovą jaudino profesionalių rusų muzikų trūkumas, Rusijos teatrai būdavo priversti samdyti atlikėjus iš užsienio ir sudaryti jiems itin palankias gyvenimo sąlygas net ir pasibaigus darbo sutartims. Valstybei tai buvo nemaža finansinė našta. A. Lvovas 1839 m. prie Rūmų dainininkų kapelos įsteigė instrumentines klases, kurias iš savo asmeninių lėšų aprūpino instrumentais bei natomis, o pedagogus – net ir algomis. Šios klasės gyvavo penkerius metus, bet vėliau dėl rūmų intrigų buvo uždarytos. Jas pavyko atnaujinti tik po 11 metų. Pats būdamas patyręs pedagogas ir tęsdamas klasikinės smuiko mokyklos tradicijas, 1859 m. A. Lvovas parengė metodinę priemonę „Patarimai pradedančiam griežti smuiku“ ir prie jos pridėjo savo 24 kaprisus, kurie ne kartą buvo išleisti Rusijoje ir iki šiol neprarado meninės bei pedagoginės vertės.

Europoje A. Lvovas išgarsėjo kaip vienas ryškiausių XIX a. pirmosios pusės Rusijos smuiko meno atstovų. Tik gaila, kad 1826 m. tapęs fligeladjutantu jis savo šalyje galėjo koncertuoti vien salonuose ir labdaringuose renginiuose. Tačiau išvykęs į užsienį smuikininkas pasirodydavo ir plačiajai auditorijai. Ypač jam buvo įsimintina 1840 m. kelionė į Leipcigą, kur garsiojoje „Gevandhauzo“ salėje, diriguojant Felixui Mendelssohnui, atliko šio kompozitoriaus ir savo koncertus smuikui. Jau repeticijos metu F. Mendelssohnas juokais paprašė smuikininko negroti taip gerai, nes jis negalįs diriguoti. Robertas Schumannas rusų atlikėjo griežimą itin palankiai įvertino savo leidžiamame laikraštyje „Neue Zeitschrift für Musik“: „Jei Rusijoje grojama taip, kaip groja ponas Lvovas, tai mums reikia vykti į Rusiją ne mokytis, bet mokytis“ (10, p. 4). Anot šio vokiečių kompozitoriaus, A. Lvovo atliekamoje muzikoje – daug dainingumo, nuoširdumo ir jėgos, ji skamba naujai, gaiviai, jos norisi klausytis ir klausytis.

A. Lvovas buvo vertinamas ir kaip geras ansamblistas. Dresdene jam teko groti su vietos atlikėjais, Emse – duete kartu su Franczu Lisztu, Berlyne – styginių kvartete su belgų smuikininku Charles'iu Auguste'u de Bériotu. Pastarasis, pradžioje nepasitikėdamas rusų atlikėjo gebėjimais, skyrė jam II smuiko partiją, tačiau po pirmo kūrinio paprašė jį persėsti į I smuikininko vietą. Ch. A. Beriotas stebėjosi, kad „muzikos mėgėjas, atliekantis tokias svarbias valstybines pareigas, sugebėjo taip aukštai iškelti savo muzikinį talentą“ (5, p. 20).

Pravoslavų liturginės muzikos puoselėtojas ir kompozitorius

Dalyvaudamas liturginėse apeigose A. Lvovas pastebėjo, kad tos pačios kalendorinių metų ciklo giesmės stačiatikių atliekamos labai skirtingai. Tai atsitikdavo todėl, kad giesmyne buvo užrašyta tik alto partija, o kitus balsus savo nuožiūra parinkdavo patys choristai. Siekdamas užbaigti šią savivalę, A. Lvovas Nikolajaus I nurodymu prirašė soprano, tenoro ir boso partijas, t. y. pateikė nesudėtingą keturbalsę harmonizuotą, siekdamas pagrindinio tikslo – išsaugoti giesmių melodijas tokias, kokias patvirtino Šv. Sinodas, nieko jose nekeičiant. Giesmes jis sudėjo į liturginės pravoslavų muzikos rinkinį „Irmosi“ ir tokių būdu paklojo pagrindus giesmių suvienodinimui. Bet kelią į gyvenimą jos skynėsi sunkiai. Ypač Maskvoje, kur stačiatikiai buvo ypač konservatyvūs

ir nenorėjo nieko keisti. Tad A. Lvovui neliko nieko kita, kaip keliems mėnesiams apsigyventi Maskvoje ir bandyti įtikinti užsispyrusius pirklius, dvarininkus bei stačiatikių bažnyčios dvasininkus. Jiems buvo skirta 1859 m. pasirodžiusi A. Lvovo brošiūra „Apie bažnytinius chorus ir keli žodžiai apie harmoningo giedojimo kūrimo taisykles“. Ledai buvo pralaužti tik tuomet, kai tikintieji suprato, jog norima ne keisti, bet priešingai – išsaugoti senąsias pravoslavų giesmes.

Su giesmių vienodinimu ir jų atlikimu buvo glaudžiai susijęs A. Lvovo muzikinis traktatas „Apie laisvą arba nesimetrišką ritmą“, pasirodęs 1858 m. Analizuodamas kitų autorių kompozicijas, jis pastebėjo, kad kompozitoriai, stengdamiesi išlaikyti reguliarių ritmą, apibrėžtą taktais, sugrūsdavo arba ištempdavo giesmės žodžius. Toks giedojimas atitiko įprastinius muzikos dėsnius, bet nutoldavo nuo maldos, glaudus žodžių ir muzikos ryšys būdavo pažeistas. A. Lvovas tam kategoriškai priešinosi: „Visa cerkvinio giedojimo jėga ir svarba slypi maldos žodžiuose. Aišku, kad toks giedojimas ne tik turi visiškai atitikti maldos prasmę, kurią jis lydi, bet ir pačios natos turi visiškai paklusti žodžių ritmui, neiškraipyti jų. Nei treliai, nei rulados, nei kitos vingrybės neturi puošti paprastų ir skaidrių bažnytinio giedojimo sąskambių, kurie kartu su smilkalais kyla į Aukščiausiojo sostą“ (7). A. Lvovas, teigdamas, kad ne ritmas turi valdyti žodžius, o žodžiai turi lemti ritmines slinktis, tapo naujos krypties liturginėje muzikoje pradininku. Šiuos teorinius teiginius jis stengėsi įkūnyti ir savo kūrinuose.

A. Lvovo kūrybinį palikimą sudaro apie 70 pasaulietinių ir religinių kūrinių. Pastarieji susilaukė ypač palankaus publikos įvertinimo. Kompozitorius yra sukūręs įvairaus žanro chorinių kompozicijų, pilnos sudėties orkestrui ir chorui pritaikęs Giovanni Battistos Pergolesi „Stabat Mater“. Labiausiai išpopuliarėjo jo „Vakarinė Tavo slaptinga“, „Tau, apsigaubusiam šviesa“, „Tegul tyli visa žmogaus kūrinija“, „Išklausyk, Viešpatie“, „Karvedžiui nugalėtojui“, „Yra vertas“. Nikolajų I ypač jaudino malda „Tėve mūsų“, kurios jis klausydavosi su ašaromis akyse. A. Lvovo religiniai kūriniai pasižymėjo harmonijos turtingumu bei įvairove, moduliacijų laisvumu ir grožiu. Tikėdamas, kad tik tapus stačiatikiu galima pažinti tikrąsias tikėjimo tiesas (taip mąstė daugelis Rusijos valdininkų), jis prisidėjo prie pravoslavybės idėjų sklaidos Rusijos pakraščiuose – Buriatijoje išplatino apie 1000 lapų cerkvėse giedamų giesmių su vertimu į mongolų kalbą. A. Lvovo pasiekimus religinės muzikos srityje pripažino užsienio šalių institucijos. Jis buvo išrinktas Šv. Cecilijos akademijos Romoje, Berlyno dainavimo akademijos, Bolonijos akademijos garbės nariu, jam buvo suteiktas Florencijos akademijos profesoriaus ir kapelmeisterio vardas.

Tačiau amžininkai, tarp jų ir M. Glinka, A. Lvovo religiniuose kūrinuose išvelgė didelę vokiečių muzikos įtaką ir kritikavo kompozitorių už nacionalinių bruožų stoką. Ši kritika buvo pagrįsta, nes A. Lvovas rėmėsi ne senosiomis rusų bažnytinėmis dermėmis, o Vakarų Europos muzikai būdinga mažoro-minoro sistema. Ne visiems buvo suprantamas religinėje muzikoje jo propaguojamas žodžio diktatas, griauantis muzikines formas. Nepaisant to, kai kurios A. Lvovo giesmės iki šiol išliko bažnyčių chorų repertuare. 2010 m. gegužės 25 d. kompozitorius buvo pagerbtas jo gimtinėje Taline. Tuo metu vykusiame tarptautiniame XV pravoslaviškos muzikos festivalyje Talino kamerinis choras „Pokrov“ atliko pluoštą jo religinės muzikos kūrinių.

Ryškesni A. Lvovo pasaulietinės muzikos opusai yra Koncertas smuikui ir orkestrui, dramatinė fantazija smuikui ir violončelei „Dvikova“, keli divertismentai kameriniam

ansamblui, keturios operos – „Bianka“, „Undinė“, „Seniūnas Borisas Petrovičius, arba rusų muzikėlis ir prancūzų marodieriai“, „Ema“, operetė „Varvara“ ir 24 kaprisai smuikui. Daugiausia buvo statomi pavieniai operų veiksmai. 1845 m. ruošiant Peterburgo caro rūmų scenai „Bianką“, pagrindines partijas atliko to meto Europoje garsūs dainininkai – P. Viardo, D. Rubini, A. Tamburini. Tais pačiais metais ši opera buvo parodyta ir Dresdene. Tačiau A. Lvovo sceninė muzika didelio pasisekimo neturėjo ir greitai buvo pamiršta. Jai, kaip ir visai A. Lvovo kūrybai, yra būdingas eklektiškumas, didžiulė vokiečių ir italų mokyklų, ypač kompozitoriaus Gaspare Spontini, pas kurį mokėsi 1840 m. atostogų užsienyje metu, įtaka. Laiko išbandymus atlaikė tik jo kaprisai smuikui.

Nelaukta šlovė - per vieną naktį

XVIII a. pabaigoje neoficialiu Rusijos himnu buvo laikomas Osipo Kozlovskio kūrinys „Pergalės dundesy, pasigirsk“, parašytas pagal polonezo motyvą ir Gavriilo Deržavino žodžius. Tačiau Rusijai, laimėjusiai karą prieš Napoleono armiją, tokia muzika jau nebetiko. Tuomet buvo nutarta paimti Anglijos himną „Dieve, saugok karalių“, tik be žodžių. Bet 1815 m. caras Aleksandras I panoro turėti ir žodžius, todėl juos nurodė parašyti Vasilijui A. Žukovskiui. Pražioje poetas sukūrė vieną posmą, pakeitęs jame žodį „karalius“ į žodį „caras“, vėliau pridėjo dar kelis kupletus ir taip gimė „Rusų malda“. Carui žodžiai patiko, buvo išleistas įsakymas atlikti Anglijos himną su šiuo tekstu. Pirmą kartą jis nuskambėjo Varšuvoje 1816 m., iškilmingai sutinkant Aleksandrą I. Tačiau visoje Europoje stiprėjant tautinei savimonei atsirado būtinybė kiekvienai valstybei turėti savo himną. Tad ir Nikolajus I panoro, kad užsienyje būtų pasitinkamas ne tik rusiškais žodžiais, bet ir rusiška muzika.

Egzistuoja dvi himno sukūrimo versijos. Viena jų teigia, kad Nikolajus I paskelbė konkursą himnui sukurti, kuriame dalyvavo M. Glinka, M. Vielgorskis ir A. Lvovas. M. Glinkos „Patriotinė daina“ carui pasirodė pernelyg pasaulietinė, M. Vielgorskio kūriniai trūko ryškumo, todėl pirmenybė atiteko A. Lvovui. Kalbama, kad M. Glinka tikėjosi, jog himnu taps choras „Šlovė“ iš jo operos „Gyvybė už carą“. Bet tenka tuo abejoti, nes Nikolajus I norėjo, kad himnas būtų sukurtas pagal poeto V. Žukovskio eiles, o M. Glinkos tuo metu Rusijoje net nebuvo, tad jis ir negalėjo sukurti naujos muzikos. Pasak kitos versijos, jokio konkurso caras neorganizavo, o per grafą A. Benkendorfą tuo klausimu kreipėsi į A. Lvovą. Teisybė greičiausiai buvo kažkur per vidurį. Oficialaus konkurso įrodymų niekam nepavyko aptikti, o A. Lvovo pamotės E. Lvovos žodžiais tariant, apie jį buvo žinoma tik patiems artimiausiems caro aplinkos žmonėms. Mat šis, nebūdamas užtikrintas, kad jo favoritui pavyks, paparašė ir kitų kompozitorių atlikti užduotį.

Pradžioje A. Lvovas jautė didelį nepasitikėjimą savimi. Kompozitorius pasakojo: „Aš jaučiau būtinybę sukurti didingą, stiprų, jausmingą, visiems suprantamą, nacionalinių bruožų turintį himną, tinkamą cerkvei, kariuomenei, liaudžiai, pradedant mokytais ir baigiant neišmanėliais. Visos šios sąlygos mane slėgė ir aš nieko negalėjau sukurti. Vieną vakarą, grįžęs vėlai į namus, aš sėdau prie stalo ir per kelias minutes parašiau himno melodiją. Suharmonizavęs paprastai, bet kietai, aš paprašiau Benkendorfo, kad šis išklaustų himną. Apie tai jis pranešė Jo Didenybei, šis lapkričio 23 d. su imperatoriene ir kunigaikščiu Michailu atvyko paklausti himno į dainininkų korpusą, kur aš buvau parengęs chorą ir du karinius orkestrus. Kelis kartus išklauses,

imperatorius prancūziškai pasakė: „Tai yra nuostabu, geriau negali būti. Ačiū, tu puikiai mane supratai“ (10, p. 4; 5, p. 4).

1833 m. gruodžio 6 d. himnas buvo atliktas Maskvoje, Didžiajame teatre, ir sulaukė palankaus kritikų įvertinimo. Vienas klausytojų pasakojo, kad tik išgirdę pirmuosius himno žodžius atsistojo ne tik diduomenės atstovai, bet ir visa 3000 klausytojų auditorija ir liko stovėti iki pat kūrinio pabaigos. Vaizdas buvo neįprastas. Tyla, vyravusi didžiuliame pastate, dvelkė didybe, žodžiai ir muzika taip giliai paveikė dalyvavusiųjų jausmus, kad daugelis jų iš jaudulio net apsiašarojo. Pirmą kartą skambant himnui visi tylėjo, bet teatro orkestrui, chorui ir pulko muzikantams, iš viso penkiems šimtams atlikėjų, jį kartojant, plojimams ir šūksniams „valio“ nebuvo galo. Kilęs gaudesys ėmė virpinti teatro sienas. Publika nurimo tik tuomet, kai atlikėjai himną dar kelis kartus pakartojo (6).

Ši naujiena greitai pasiekė Peterburgą ir gruodžio 25-ąją, priešų išvaymo iš Rusijos dieną, caras įsakė atlikti himną visose Žiemos rūmų salėse. Nei intrigos, nei pavydas nepajėgė sužlugdyti šio kūrinio. Akimirksniu jis išplito po visus kariuomenės pulkus ir Rusiją. Tų pačių metų gruodžio 31 d. caras jį patvirtino nacionaliniu Rusijos himnu, įsakė jį atlikti visų švenčių, paradų bei iškilmių metu vietoj senojo Anglijos himno. Pirmą kartą naujasis himnas oficialiai nuskambėjo 1834 m. rugpjūčio 30 d. minint 1812 m. pergalę prieš Napoleono karius ir atidengiant Aleksandro koloną Peterburge.

A. Lvovo sukurtas himnas buvo laikomas vienu ryškiausiu XIX a. rusų kompozitorių kūrinų, šlovinančių Rusiją kaip galingą valstybę. Iškilmingas, ramus, nesudėtingos formos kūrinys tiko ir cerkvei, ir rūmams. Jis buvo vienas pačių trumpiausių tarp Europos himnų. Vienintelį posmelį, kurio žodžiuose buvo įkūnytas carinės Rusijos valdymo modelis – pravoslavybė, patvaldystė ir liaudiškumas, sudarė šešios eilutės, atitikusios 16 taktų muzikinį periodą. Jos buvo kelis kartus pakartojamos ir lengvai įsimenamos.

Himnas tapo malda už carą – Dievo skirtą valdovą, prieš kurią žmonės puldavo ant kelių, nusiimdavo kepures ir verkdamo iš laimės, todėl jis greitai paplito liaudyje. Juo prasidėdavo ir baigdavosi gyvenimas kareivinėse, pamokos mokyklose, ypač iškilmingai jis skambėdavo carų karūnacijų metu blyksint fejerverkams ir gaudžiant cerkvių varpams. Himnas buvo giedamas ir oficialiomis, ir neoficialiomis progomis – imperatorių pasitinkant pokyliuose, keliant tostus į jo sveikatą, jam pasirodant teatro ložėje ir ją paliekant. Juo baigdavosi ir A. Lvovo koncertai užsienyje. XIX a. pabaigoje pirmieji himno žodžiai tapo oficialiu Rusijos devizu. Himną kaip citatą savo kantatoje „1812 m.“ panaudojo Piotras Čaikovskis, tik sovietiniais metais ji iš kūrinio būdavo išmetama.

Nikolajus I, atsilygindamas kompozitoriui, padovanojo jam tabokinę, papuoštą briliantais. Itin religingas A. Lvovas išėmė patį didžiausią briliantą ir atidavė jį Dievo Motinos, visų sielvartaujančiųjų užtarėjos, ikonai papuošti. 1847 m. buvo patvirtintas Lvovų giminės herbas, o po metų imperatorius nurodė jį papildyti pirmaisiais himno žodžiais „Dieve, saugok carą“.

XIX a. pabaigoje, stiprėjant antimonarchistinėms nuotaikoms, tiek himnas, tiek jo autorius susilaukė didžiulės kritikos. Kritikavo jį ir Vladimiras Stasovas, pareiškęs, kad

šiam himnui nėra nieko tautiška, jis netgi primena protestantų chorą. Rusijoje prasidėjus bolševikiniam judėjimui, buvo bandyta pakeisti himno žodžius ir visai jo atsisakyti, pereiti prie „Marselietės“. Tačiau į I pasaulinio karo frontą kariai dar buvo lydimi skambant šio himno garsams. Jis, kaip carinės Rusijos valstybingumo simbolis, nustojo gyvavęs po 1917 m. Vasario revoliucijos.

Lietuviški ženklai

Net ir apkurtęs A. Lvovas dar kurį laiką muzikavo. Tik 1867 m. gydytojams visiškai uždraudus šią veiklą, jis savo smuiką „palaidojo“ – įdėjo instrumentą su atleistomis stygomis į dėžę ir ją užplombavo. Buvo išvežtas gydytis į užsienį, bet paskutinius savo gyvenimo metus praleido dukters Praskovjos Vaksel dvare Romainiuose.

Nors A. Lvovas savo atsiminimuose nemini Lietuvos, tačiau galima daryti prielaidą, kad jis ne kartą joje lankėsi lydėdamas carą Nikolajų I įvairiose kelionėse. O šis 1835 m. buvo sustojęs Utenos pašte, 1836 m. – Zarasuose, 1837 m. – Kaune, 1838 m. – Šiauliuose, grafo Zubovo dvare. Valstybės tarnautojas ir karininkas A. Lvovas gerai žinojo apie padėtį Lietuvoje ir palaikė Nikolajaus I vykdomą rusinimo politiką bei represijas – sukilėlių dvarų konfiskavimą, bajorijos žlugdymą, Vilniaus universiteto uždarymą, Lietuvos Statuto panaikinimą, katalikų vienuolynų uždarymą, kunigų pamokslų cenzūravimą, lietuviškos kultūrinės plėtros ir švietimo stabdymą, net draudimą oficialiai minėti Lietuvos vardą. Šis kraštas jam buvo tik Rusijos dalis, kurioje jis visomis išgalėmis siekė prisidėti prie pravoslavybės plėtros ir rusų kalbos dominavimo. Todėl Lietuvos mokyklose giedamas A. Lvovui šlovę atnešęs himnas patriotiškai nusiteikusių mokinių ir mokytojų buvo ne tik ignoruojamas, bet ir nekenčiamas. Tačiau jo autorius kartu rėmė ir pažangias idėjas – kelių per Lietuvą tiesimą, Kauno miesto plano tvirtinimą, Druskininkų kurorto plėtrą, žemės ūkio reformų vykdymą. Pats A. Lvovas dar prieš oficialų baudžiamos panaikinimą buvo pasiryžęs paleisti į laisvę per 800 savo baudžiauninkų ir padovanoti jiems žemę su sąlyga, kad jie nestatys karčemų ir neprekiaus alkoholiniais gėrimais.

Į Romainius atgabentas paliegęs A. Lvovas jautėsi kaip Rusijoje, o gal ir dar geriau. Mat senieji dvaro rūmai, pastatyti XVI a., suklestėjo po kelių šimtų metų, valdant Simonui Siručiu. Pasakojama, kad jie buvo labai prabangūs – su marmuriniais laiptais ir freskomis išpuoštomis salėmis. XIX a. viduryje juose ėmė šeimininkauti grafas Benediktas Henrikas Tiškevičius, bet jo sūnus dvarą pardavė carinės armijos karininkui, švedų kilmės dvarininkui Aleksandriui Vakseliui, kuris ir vedė A. Lvovo dukrą Praskovją. Himno autorius nuolat lankydavosi Pažaislio stačiatikių vienuolyne ir dosniai jam aukojo. Matyt, kad su vienuoliais buvo sutarta, jog jų žemėje amžinojo poilsio vietą ras ne tik jis, bet ir jo artimieji.

Rusijos senato narys A. Lvovas mirė 1870 m. gruodžio 16 d. Jo laidotuvės Pažaislyje vyko itin iškilmingai. Buvo paminėti carinio himno autoriaus kaip valstybės veikėjo ir kario nuopelnai Rusijos monarchijai ir pravoslavybei, už kuriuos jis buvo apdovanotas Rusijos Šv. Onos, Šv. Stanislavo, Šv. Jurgio ir Šv. Vladimiro ordinais, Švedijos –

briliantais puoštu kardų, Prūsijos – Šv. Jono iš Jeruzalės ir Raudonojo erelio, Austrijos – Šv. Leopoldo, Bavarijos – Šv. Mykolo, Viurtenbergo – Karūnos, Veimaro – Baltojo sakalo, Persijos – Liūto ir Saulės ordinais. 1883 m. Pažaislyje šalia savo vyro buvo palaidota A. Lvovo žmona, o 1887 m. – A. Vakselio sesuo Sofija.

Kurį laiką Lietuvoje gyveno ir A. Lvovo anūkas – Aleksandras Vakselis, pasirinkęs karininko profesiją. Jis apylinkėse garsėjo husariškais lėbavimais ir aistringomis medžioklėmis. Buvo vedęs Peterburgo muzikiniuose sluosniuose žinomą pianistę Juliją Lvovą. 1903 m. Panevėžyje jiems gimė dukrelė Olga, bet po kelerių metų šeima išsiskyrė. A. Lvovo proanūkė, apdovanota ypatingais meniniais gebėjimais, motinos išvežta augo ir mokėsi Rusijoje. Ji tapo didžiąja poeto Osipo Mandelštamo meile. Patyrusi daug vargo ir nusivylusi gyvenimu ji, būdama 29 metų, nusizudė.

Vakselių giminė, 1909 m. išsigijusi dvarą Veliuonoje, savo šaknis įleido Lietuvoje. Čia gimė ir augo jos palikuoniai. Vienas jų, Aleksandras Vakselis (1915–2003), nors ir tęsė kai kurias savo šeimos tradicijas, ypač karo ir statybos srityse, tapo Lietuvos patriotu. Tarpukaryje jis mokėsi Jurbarko gimnazijoje, Kauno karo mokykloje, aktyviai dalyvavo skautų veikloje, 1944 m. buvo išvežtas į Vokietiją. Įsikūręs JAV, baigė inžinerijos mokslus ir išitraukė į lietuvių visuomeninį gyvenimą – koordinavo Kultūros židinio statybą Bruklina, ėjo svarbias pareigas įvairiose lietuviškose organizacijose. A. Lvovui Lietuva buvo tik stotelė keliaujant iš Rusijos į Vakarus, o A. Vakseliui – tėvynė, pats brangiausias kraštas, ir prie jos laisvinimo bylos jis itin daug prisidėjo.

A. Lvovas, manydamas, kad amžinojo poilsio vietą rado stačiatikių prieglobstyje, nenumatė Rusijos istorijos. 1915 m. rusai, bėgdami nuo vokiečių, pasitraukė iš Pažaislio ir išsivežė visas vertybes. I pasaulinio karo metais čia veikė kaizerinės vokiečių kariuomenės ligoninė, vienuolynas buvo ne tik apiplėštas, bet ir nusiaubtas. Tik tarpukario metais naujam gyvenimui jį prikėlė seserys Kazimierietės, tačiau neilgam. Sovietmetį vienuolynas vėl buvo uždarytas, o jame viena po kitos įkurdintos valdiškos įstaigos, net psichoneurologinė ligoninė. Tik 1992 m. pastatas buvo grąžintas Šv. Kazimiero kongregacijos seserims.

A. Lvovo kapas per istorinius kataklizmus nenukentėjo. Šiandien jį prižiūri vienuolės, nepaisydamos didžiojo rusofilo vykdytos nutautinimo politikos ir carinės bei bolševikinės Rusijos Pažaislio vienuolynui padarytų skriaudų. Prieš mirtį – visi lygūs. Prie kapo iš įvairių šalių atvykusius ekskursantus atveda ir Kauno gidas Chaimas Bargmanas. 1975 m. apsilankęs Maskvoje, Vasilijaus Tropinino bei jo amžininkų muziejuje, jis atkreipė dėmesį į eksponuojamą A. Lvovo portretą, kurį 1825 m. Peterburge nutapė lietuvių dailininkas Juozas Oleškevičius. Šis jo darbas, atrodo, dar iki šiol nėra Lietuvoje žinomas, nemini jo savo knygoje ir dailėtyrininkas Paulius Galaunė. Todėl Ch. Bargmanas užsibrėžė gauti šio portreto kopiją. Tai padaryti nebuvo lengva. Kurį laiką muziejus neveikė, vėliau buvo uždarytas restauracijai ir tik 2011 m. kovo mėn. atvėrė duris lankytojams. Paveikslo elektroninę versiją, tarpininkaujant Rusijos ambasadai Lietuvoje, vis dėlto pavyko gauti. 2011 m. gruodžio mėn. Ch. Bargmano sumanymą finansiškai parėmus Kauno rusų kultūros centro nariui Anatolijui Čupkovui, viena portreto kopija buvo įrėmintą ir padovanota Kauno miesto muziejui, kitą yra numatyta įteikti Pažaislio vienuolynui. Šio paveikslo, kad ir kopijos pavidalu, atkeliavimas į Lietuvą skatina atversti dar mažai skaitytą kultūros istorijos puslapį.

Literatūra

1. „Alexey Fyodorovich L'vov“. *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*. Macmillian Publishers Limited, London, 1995, p. 382–383.
2. L. A. „Visuomenininkas, kuris neieškojo poilsio“. *Aidai*. 1981, rugsėjis–spalis, p. 331.
3. Paulius Galaunė. *Tapytojas Juozas Oleškevičius (1777-1830)*. Kaunas, 1927.
4. Virginija Skučaitė. „Carinės Rusijos himno atgarsiai: Kaune – unikalus portretas“. *Kauno diena*, 2011, gruodžio 27.
5. Берс, А. А. *Алексей Фёдорович Львов*. С.-Петербург, 1900.
6. „Кавалергардский полк от Николая I до Николая II“. <http://history.scps.ru/cavaler/25-1.htm>.
7. „Львов, Алексей Фёдорович“. <http://drevo-info.ru/articles/355.html>.
8. „Львов, Алексей Фёдорович“. *Энциклопедический словарь*. С.-Петербург, 1896, с. 136.
9. „Львов, Алексей Фёдорович“. *Музыкальная энциклопедия*. Москва, 1976, с. 344–345.
10. Самохвалова, Н. И. „Музыкант и офицер“. <http://www.sgu.ru/files/nodes/9848/22.pdf>.